

nieuwe boeken, rapporten, verslagen e.d.

Nieuwsbrief Sovon Werkgroep Nestkastonderzoek

Pasgeleden verscheen jaargang 8, nummer 1 van de Nieuwsbrief van de Werkgroep Nestkastonderzoek. Het nummer bevat 37 bladzijden met artikelen over 'Onderzoek aan kartonnen nestkastjes' (Bert Blaauw), 'Experiment met kartonnen nestkasten voor mezen' (Cees Stam), 'nestkastonderzoek in Nederland Jaarverslag 1988' (Frank Noppert & Jan Smits) en als bijlage een 'Invoer-programma 1990' exclusief bedoeld voor actieve geregistreerde leden van de Werkgroep Nestkastonderzoek van 17 bladzijden samengesteld door Paul W.B. Voorhaar. Bezitters van een personal computer of controleurs met iemand in hun omgeving die er een bezit, kunnen nu aan de slag.

Het Jaarverslag van Noppert & Smits bevat in deze Nieuwsbrief niet minder dan 22 bladzijden. Van waarnemingen van 153 jaarstaten en 4552 nestkaarten zijn voor een totaal van 39 vogelsoorten (15 niet-holenbroeders) de aantallen eerste en tweede legfels berekend, evenals het aantal legfels waarvan jongen uitvlogen. Voor de waarnemingen ingestuurd op een nestkaart zijn eveneens de legfelgroottes, het aantal uitgekomen jongen zowel als het aantal uitgevlogen jongen berekend. Het kastenbestand bestaat voor 76% uit mezenkasten die in 70% van de gevallen in bossen zijn opgehangen.

Dit maal is het voor de eerste maal in het bestaan van de werkgroep Nest(kast)onderzoek dat een volledig jaarrapport is verschenen.

Serius geïnteresseerden kunnen deze Nieuwsbrief jaargang 8, nummer 1, 1990 aanvragen bij Bert Blaauw, antwoordnummer 710, 7940 WJ IJhorst, tot zolang de voorraad strekt.

De natuur terug

'Nederland? Dat is een stad met hier en daar wat ruim bemeten parken' wordt schamper wel eens gezegd. Daarom vergt het wel enige moed om te beginnen over het ontwikkelen van de natuur. Toch heeft het recente Natuurbeleidsplan van de regering dat op 11 juni 1990 werd gepresenteerd juist die uitdaging aangenomen: ook in het verstedelijkte Nederland moet en kan de natuur weer tot bloei komen.

Dit boek inventariseert hoe realistisch dat doel is. In tien opmerkelijke reportages, via tientallen gesprekken met kenners van zeer diverse pluimage, portretteert het de relatie mens-natuur in Nederland. Dat gebeurt via vaak onverwachte invalshoeken. Ook bevat het boek een opmerkelijke historische inleiding met een overzicht van de bestaande plannen voor 'natuurbouw'.

Een uitermate informatief en zakelijk boek, dat toch bijna filosofisch en poëtisch is geschreven. Een waar genot om te lezen. En om te bekijken, want het boek is rijk geïllustreerd en artistiek vormgegeven. Het boek is vervaardigd in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur-

beheer en Visserij. Het resultaat is een bijzondere uitgave, die sterk afwijkt van de gebruikelijke natuurboeken. De realistische, maar ook optimistische toon zal zeker veel mensen aanspreken.

Fred Dijs, Maurits Groen & Petrouschka Werther; De natuur terug. Honderd Nederlanders over het bouwen van onland. 262 bladzijden, honderden kleurenfoto's (1990). Uitg. Zomer & Keuning, Ede/Antwerpen en Samson H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn. ISBN 90 210 0116 0 en ISBN 90 6092 482 7. Prijs f 29,90.

Invloed van Havik op populaties van zijn prooi

Over de broedpopulatie van de Havik werd in een gebied van 2000 km² in Sleswijk in de jaren 1968-1981 een onderzoek gedaan naar de populatiedynamiek. Vergeleken met de jaren 1959-1968 bleek in de jaren 1980-1981 in Grönwold, zowel te Börm, de totale populatie niet te zijn gegroeid. Er werden vogels voor onderzoek gevangen en ruiveren werden verzameld. De buitgemaakte dieren bestonden uit Hout- en tamme duiven, deels ook uit Fazanten, die uitgezet waren. Enkele Haviken werden met een zendertje uitgerust. Op de stand van de Patrijs moet de Havik nauwelijks enige invloed in het gebied hebben. Ook de tol die het Konijn moet betalen wordt als onbeduidend aangemerkt.

Ziesemer, Fridtjof: Untersuchungen zum Einfluss des Habichts (*Accipiter gentilis*) auf Populationen seiner Beutetiere. Heft 2 van Beiträge zur Wildbiologie. Wissenschaftliche Schriftenreihe uitgegeven door het Landesjagdverband Schleswig-Holstein. Dissertation, 127 bladzijden, 24 tabellen, 59 afbeeldingen, 17 foto's (1983). ISBN 3-88847-008-0. Verlag G. Hartmann, Kronshagen.

Vogels nieuw in Nederland

Het tienjarig bestaan van de Dutch Birding Association was de directe aanleiding tot het maken van dit boek. Tot voor kort keken biologen die zich bezighielden met planten, insecten, slakken, schelpen en dergelijke wat op de vogelmensen neer, omdat er bij de vogels toch niet veel nieuws meer was te ontdekken. Dat is sinds de oprichting van de bovengenoemde vereniging wel anders geworden. Er is een nieuw tijdperk in de ornithologische wereld ingeluid. Nauwkeurigheid, beter materiaal en een ontembaar uithoudingsvermogen zorgden voor vele nieuwe vogelsoorten in Nederland. De nieuwe hobby, het zoeken naar nieuwe en/of zeldzame vogelsoorten is inmiddels na tien jaar volwassen geworden en deze wordt duidelijk meer erkend dan in het begin van de oprichting. Het is een vereniging geworden van zo'n tweeduizend geïnteresseerden in binnen- en buitenland. De belangstelling en de kennis van 'veren en verspreiding' zijn geweldig toegenomen. Hiermee is een belangengroep ontstaan van vogelliefhebbers die is geboeid door het zien en het bestuderen van zeldzame vogelsoorten.

Door het openstellen van een speciale 'vogellijn' kunnen zeldzame ontdekkingen snel bij velen bekend worden, zodat anderen een waargenomen zeldzame vogelsoort ook zelf kunnen zien en zo mogelijk fotograferen.

In het boek beschrijven een groot aantal auteurs niet minder dan 41 waarnemingen van vogelsoorten die nog niet eerder in Nederland zijn gesignaleerd. Aan de hand van uitgebreide beschrijvingen (kleedbeschrijving, determinatie, gedrag, leeftijd, voorkomen en verspreiding) en originele foto's kan men kennis maken met deze nieuwe soorten, waarvan de publikaties reeds eerder in het verenigings tijdschrift zijn verschenen. Het is een selectie geworden uit de laatste tien jaargangen van 'Dutch Birding'. Het is een bonte verzameling van interessante gegevens geworden. Hier en daar zijn nieuwe namen ingevoerd zoals Siberische Boompieper voor Indische Boompieper en Kleine Spotvogel voor Russische Spotvogel. Waarnemingen die bij de Stichtse Brug zijn gedaan betreft niet zoals vermeld gemeente Huizen maar gemeente Blaricum.

Nadeel is dat in zo'n actief waarnemerscircuit het boek nooit lang recent zal blijven, maar dat is niet erg. Wij hebben toch nu gezien dat er bij het goed kijken naar vogels nog héél veel nieuwe ontdekkingen zijn te doen! Zonder steun van Nuts Ziektekostenvereniging te 's-Gravenhage had dit boek nooit kunnen verschijnen.

A.B. van den Berg, A.J. van Loon & G.J. Oreeel (eindredactie): Vogels nieuw in Nederland. 144 bladzijden, 71 kleuren- en 6 zwartwitfoto's (1990). Uitg. Zomer & Keuning, Edel/Antwerpen. ISBN 90 210 0076 8. Prijs f34,90 of Bfr.695.

The Birds of Egypt

Er is vermoedelijk elders geen ander land te vinden dan Egypte waar men reeds vanaf zo'n vroeg tijdperk zo veel weet over de vogelbevolking van dat land.

Dank zij een grote hoeveelheid verzamelde gegevens van ongeveer tweehonderd waarnemers onder wie veel Nederlanders) en een literatuurstudie van publikaties die in de laatste tweehonderd jaar verschenen, is een boek over de vogels van Egypte verschenen dat zijn weerga niet kent. Wij mogen er eigenlijk wel een beetje trots op zijn dat dank zij Nederlandse ornithologen dit boek is ontstaan.

Het grootste deel van de tekst beslaat de bespreking van 421 vogelsoorten. Per soort worden de lokale namen genoemd evenals de Arabische namen, die geïnteresseerden weer in een keurige index kunnen terugvinden. Daarna volgen de status en de ondersoortindeling, met veelal een bespreking per regio en zo mogelijk een historische analyse. Ook de bekend geworden gegevens over terugmeldingen van geringde vogels zijn verzameld en verwerkt.

De voorafgaande hoofdstukken zijn niet minder waardevol en interessant. Deze behandelen onder meer de geschiedenis van de ornithologie in Egypte, de fysische geografie met veel illustraties, de jacht en vangst van vogels en een hoofdstuk over de gevolgen van de invloed van de mens op het landschap. Het blijkt dat een betere

bescherming van de vogels in Egypte geen overbodige luxe zou zijn. Blijkbaar heeft het boek 'Abu Markûb' van de Zweed Bengt Berg geen nieuwe gegevens voor het boek kunnen opleveren, want de uitgave wordt niet vermeld in de indrukwekkende literatuurlijst.

Het boek kan niet genoeg aandacht krijgen, in het bijzonder bij de auteurs die de trek en de bescherming van de vogels in deze streken willen bestuderen.

Steven M. Goodman & Peter L. Meininger met medewerking van Sherif M. Baha el Din, Joseph J. Hobbs & Wim C. Mullié: The Birds of Egypt. 551 bladzijden (& 21 bladzijden inleiding), 6 kleurenplaten van Sherif M. Baha el Din, 16 zwartwitfoto's, 29 kaarten, 27 grafieken, 2 bijlagen (1988). Uitg. Oxford University Press, Saxon Way West, Corby NN18 9ES, Engeland. ISBN 0 19 857644 7. Prijs £ 70.00 of f 140,80.

Vogelagenda 1991

Deze ingebonden agenda, 10 x 15 cm (208 bladzijden), bevat naast het gewone werkalendari-um (één week per bladzijde) ook een gedeelte waar men op een overzichtelijke wijze de belangrijkste gegevens van de waarnemingen kan noteren. Voor dit nieuwe jaar heeft de agenda de kinderziekten overwonnen. De samensteller Bert Tindemans heeft in de (zak)agenda verder gezorgd voor gegevenswaarnemingslijsten, territoria (met codelijst), codelijst broedgevallen, soortenlijst, veranderingen in de Nederlandse vogelstand, wintervoeding, vliegbeelden van grote stootvogels, nestkasten met broednotities, wat te doen met de vondst van een geringde vogel, vogelrijke gebieden in de Nederlandstalige Benelux, vogelasielen in Nederland en België, informatie over vogelorganisaties en tijdschriften, verklaring van termen, nuttige adressen en dergelijke.

Bert Tindemans: Vogelagenda 1991. 208 bladzijden, zwartwit-illustraties van Theo Laurijsen & Henk Stals. foto's Louis Cuylaerts (1990). ISBN 90 73541 01 8. Uitg. B. Tindemans, Geenenstraat 46, 6031 VS Nederweert. Prijs f17,95 of Bfr. 325.

Natuurtechniek en waterstaatswerken

Als onderdeel van het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft Rijkswaterstaat onder meer de zorg voor werken op het vlak van infrastructuur en waterbeheersing. Een onderdeel van deze werken vormen de wegbermen, dijken, oevers en duinen. De waterstaatszorg omvat mede de zorg voor het milieu.

Tussen het milieu en de waterstaatswerken bestaan vaak gespannen relaties. Meestal zijn er mogelijkheden om iets van deze spanning weg te nemen door gebruik te maken van de natuurtechniek. Gedurende laatste decennia is ook bij Rijkswaterstaat de belangstelling voor de natuurtechniek voortdurend gegroeid. Met het uitvoeren van natuurtechnisch onderzoek en het toepassen van natuurtechnische inzichten is door de Hoofdafdeling Milieu een omvangrijke hoeveelheid kennis opgebouwd omtrent de functionele mogelijkheden en de praktische toepassing van natuurtechniek in waterstaatswerken. In een bundel van artikelen wordt nu voor een breed publiek de kennis gepresenteerd over de relaties

tussen natuurtechniek en waterstaatswerken. Over de volgende onderwerpen zijn hoofdstukken in het boek opgenomen 'Waterstaatswerken en de zorg voor de natuur', 'Groene elementen van waterstaatswerken en hun (potentiële) ecologische betekenis', 'Theoretische achtergronden bij de toepassing van natuurtechnische kwaliteit van waterstaatswerken en hun omgeving', 'Inrichting en maai-beheer van grazige vegetaties in wegbermen' en vier hoofdstukken over inrichting en beheer van beplante weg- en kanaalbermen, rivierdijken, oevers en oeververdedigingen van rijkswateren en van zeewerende duinen. Velen vinden in deze bundel aanknopingspunten voor onderzoek en toepassing van natuurtechnische maatregelen.

P. Aanen, W. Alberts, G.J. Bekker, H.D. van Bohemen, P.J.M. Melman, J. van der Sluijs, G. Veenbaas, H.J. Verkaar & C.F. van de Watering: *Natuurtechniek en waterstaatswerken*. 143 bladzijden, 29 zwartwitfoto's, figuren, tabellen, 1 bijlage. De uitgave is onder redactie van H.D. van Bohemen, D.A.G. Buizer & A. Littel. Een deel van de oplage is als uitgave van Rijkswaterstaat verschenen (1990). Uitg. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging in samenwerking met de Dienst Weg- en Waterbouwkunde van Rijkswaterstaat, Delft, postbus 5044, 2600 GA Delft, 015-699 111. Prijs f 23,-. Door storting van f 26,50 (inclusief verzendkosten) op postrekeningnummer 13 028 van de Stichting Uitgeverij KNNV, Eindhoven, onder vermelding van het gewenste, komt men in het bezit van dit boek.

Broedvogels van Noord-Holland

Sinds bijna twintig jaar geleden 'Broedvogels van Noord-Holland Noord' is verschenen, is de kennis over de Noordhollandse broedvogels enorm gegroeid. In het nieuwe broedvogelboek van Noord-Holland zijn nu ook het eiland Texel en het Gooi opgenomen. Nieuwe computertechnieken hebben het niet alleen mogelijk gemaakt een overzicht te geven van de verschillende broedvogelsoorten, maar ook van drieëndertig vogelgezelschappen die in deze provincie voorkomen met hun verspreiding en vele avifaunistische en ecologische bijzonderheden. Deze ecologische benadering is nieuw voor Nederland en wordt met recht pionierswerk genoemd. Hierover zal dan ook het laatste woord nog niet gezegd en geschreven zijn. In elk geval getuigt dit van grote moed om ook deze benadering aan te pakken. Het boek geeft een leesbare en overzichtelijke presentatie van de relaties tussen deze vogelgezelschappen en de landschappen die ze bewonen, de bedreigingen waarmee ze worden geconfronteerd en de beheers- en beschermingsmaatregelen die noodzakelijk zijn voor hun behoud. Voor niet elke gewone vogelliefhebber die blij is als hij de meeste vogelsoorten in zijn omgeving kan herkennen, is dit een gemakkelijk verteerbare kost. Ongeveer de helft van de inhoud van het boek wordt besteed aan een overzicht van alle 178 broedvogelsoorten die in de periode 1970-1989 in Noord-Holland zijn vastgesteld. Daar hebben de auteurs zich voor het merendeel strikt aan gehouden zodat je wel eens de neiging krijgt je af te vragen hoe het met bepaalde soorten in de jaren daarvoor is gesteld geweest. Per soort worden verspreiding, habitat,

aantallen en trends behandeld. Verspreidingskaarten verduidelijken de verspreiding en vertonen bij bijvoorbeeld Glanskop en Matkop duidelijke verschillen. Bij elke soort wordt verwezen naar nummers uit de literatuurlijst. De auteurs hebben zich ook strikt gehouden aan de periode waarin de soorten in de provincie broeden, waardoor de gewone vogelaar zich wel eens zal afvragen hoe het voorkomen van bepaalde vogelsoorten buiten de broedtijd verloopt. Maar alleen door deze strakke discipline is de omvang van de tekst niet té veel uitgelopen.

De zwartwitfoto's, zowel die van de landschappen als van de vogels, zijn kennelijk met grote zorg gekozen, ofschoon sommige vogelfoto's al op talloze andere plaatsen werden gepubliceerd. Een waardig boekwerk dat met evenveel zorg moet worden gebruikt als de zorg waarmee het is samengesteld.

R.F.J. van Beusekom, P. Dieperink, A.H.V. Eggenhuizen, H.E. Fabritius, R.M.G. van der Hut, D.A. Jonkers, W. Ruitenbeek, C.J.G. Scharringa, Q.L. Slings, J. van Zoest & P.J. Zomerdijk (onder redactie van Wim Ruitenbeek, Kees (C.) J.G. Scharringa & Piet J. Zomerdijk): *Broedvogels van Noord-Holland*. 438 bladzijden, 84 zwartwitfoto's, 27 kleurenfoto's, 214 figuren, 50 tabellen, 103 verspreidingskaarten, tekeningen van R.F.J. van Beusekom (1990). Uitg. Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Assendelft in samenwerking met het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem. Prijs f 47,50. Verkrijgbaar door storting op postgironummer 2 229 714 ten name van de Penningmeester van de Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN), Assendelft, onder vermelding van 'Broedvogels van Noord-Holland'. W.M. Stam, Schoolkade 29, 1566 KV Assendelft, 07-287 288.

Duinen, levend landschap

Deze uitgave is ten dele een bewerking van 'Duinen, wording en verworping' dat in 1983 werd gepubliceerd in het Strohalmijdschrift over milieu en maatschappij 'Ekologie'. Voor veel Nederlanders zullen de duinen waarschijnlijk niet veel meer betekenen dan een brede strook heuvels waar men nu eenmaal doorheen moet om het strand te bereiken. Velen zullen geen weet hebben van de rijke dieren- en plantenwereld die in de duinen leeft. In dit boekje wordt de rijkdom van de levensgemeenschappen beschreven, terwijl ook het ontstaan van de duinen aan de orde komt.

De mens heeft duidelijke sporen in onze duinen achtergelaten. Wij denken dan in de eerste plaats aan waterwinning, recreatie, woningbouw en industrie. Volledige bescherming en goed beheer zijn beide noodzakelijk om de natuurwaarden van de duinen in stand te houden. Zure regen speelt ook een grote rol in de achteruitgang van het duingebied. De bescherming van de duinen raakt problemen van nationale en internationale aard. Het boekje bevat een overzicht van alle duingebieden met bezoekerscentra in Nederland.

Door zijn heldere structuur en toegankelijke taal is het boekje zeer informatief voor iedereen, maar ook zeer geschikt voor studenten en middelbare scholieren die een scriptie over de duinen willen schrijven.

J. van Tol (samenstelling en eindredactie), M.P.J.M.

Janssen, R. Kouwenhoven, J.M. Mesters, A.H.P.M. Sal-
man & M.D. Taal: Duinen, levend landschap. 96 bladzij-
den, 63 zwartwitfoto's, 10 figuren (1990). Uitg. Stichting
Duinbehoud, postbus 11059, (Stationsweg 12), 2301 EB
Leiden, 071-131 800. Verkrijgbaar door f 15,- te storten
op postgironummer 3 505 200 ten name van Stichting
Duinbehoud, Leiden, onder vermelding van 'Duinen-
boekje'.

Nieuw vaktijdschrift over recreatie en toerisme

Op 8 november 1990 is het eerste nummer ver-
schenen van het nieuwe vaktijdschrift voor re-
creatie, toerisme, natuur en milieu 'Recreatie &
Toerisme'. Het nieuwe tijdschrift is ontstaan door
fusie van de bladen 'Informail', 'Recreatie' en
'Recreatie en Toerisme', die werden uitgegeven
door respectievelijk de Algemene Nederlandse
Vereniging van VVV's (ANVV), de ANWB en de
Stichting Recreatie. Het doel van de fusie is door
bundeling van krachten te komen tot kwaliteits-
verbetering van de informatievoorziening in de
recreatiesector.

'Recreatie & Toerisme' richt zich tot iedereen die
werkzaam is in recreatie en toerisme: beleids-
makers, wetenschappers, studenten, baliemede-
werkers en gebiedsbeheerders. Naast weten-
schappelijke artikelen is er ook plaats voor bij-
dragen over nieuwe technologische ontwikkelin-
gen en reportages 'uit het veld'. Hoofredacteur
is Joop Janssen.

Redactie-adres 'Recreatie & Toerisme', postbus 93200,
2509 BA 's-Gravenhage, 070 - 3 146 231. De abonne-
mentsprijs bedraagt f 92,50 per jaar (studenten f 47,50),
losse nummers f 12,50. Administratie-adres: Erna Beij-
loo, postbus 616, 3430 AP Nieuwegein, 04303 - 76 933.

Monitoring-onderzoek aan broedvogels 1969 - 1985

Dank zij hun opvallende verschijningsvormen en
grote diversiteit aan milieu-eisen, kunnen vogels
goed dienst doen als indicatoren voor verande-
ringen in het milieu. Dit is ook het uitgangspunt
geweest, toen in 1969 het onderzoek is gestart
dat uiteindelijk heeft uitgemondd in een rapport.
In de periode 1969 - 1985 werden jaarlijks broed-
vogelinventarisaties uitgevoerd in twaalf vaste
onderzoeksterreinen, verspreid over heel Nede-
rland. Deze gegevens werden gecombineerd met
die van andere terreinen die in de zelfde periode
ten minste drie maal achtereen of drie maal ver-
spreid over deze periode werden geïnventari-
seerd. In totaal werden gegevens van 125 broed-
vogelsoorten verzameld, waarvan er 97 soorten
geschikt bleken om een analyse van de popula-
tietrend te maken. Twaalf soorten die naar Afrika
trekken, gingen achteruit, zes soorten uit de zelf-
de categorie gingen vooruit. Uit de categorie die
niet verder dan de Middellandse Zee trekt, gin-
gen vier soorten vooruit en één soort achteruit.
Van de stand- en zwervvogels namen vier soor-
ten af en gingen er dertien vooruit.

De oorzaken van de populatiedaling bij de lange-
afstandtrekkers zouden voor een deel veroor-
zaakt zijn door de situatie in de Afrikaanse over-
winteringsgebieden ten zuiden van de Sahara.
Waarschijnlijk doet ook de situatie in Nederland
gedurende het broedseizoen haar invloed gel-

den. Dit laatste geldt ook voor de stootvogels; de
standvogels zijn er het gehele jaar van afhanke-
lijk.

D.A. Jonkers: Monitoring-onderzoek aan broedvogels in
de periode 1969 - 1985. RIN-rapport 90/15. 95 bladzij-
den, 5 bijlagen, 2 figuren, 66 grafieken (1990). Uitg.
Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum. Prijs f 14,50.
Verkrijgbaar door storting op postgironummer 5 160 648
ten name van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer,
Leersum, onder vermelding van het rapportnummer.

Jarenlange bestrijding Meidoorn blijkt nutteloos

De jarenlange bestrijding van Meidoorns, in de
overtuiging dat dit nodig was om bacterievuur (=
pervuur) in boomgaarden te voorkomen, blijkt
voor niets te zijn geweest. Meidoorns werden ge-
zien als infectiebronnen voor bacterievuur. Geïn-
fecteerde Meidoorns werden bestreden door de
gehele struik of dode takken af te zetten. In elk
geval mocht er geen bloei meer optreden. De
met deze maatregelen gemoeide kosten bedroeg-
en alleen al in de provincie Zeeland jaarlijks
f 60.000,- tot f 80.000,-! Uit onderzoek van de
Landbouwuniversiteit Wageningen en de Plan-
tenziektenkundige Dienst is echter gebleken dat
besmetting met bacterievuur in pereboomgaar-
den vrijwel altijd werd veroorzaakt door besmet-
ting in haarden in het zelfde of in naburige pere-
percelen. Besmetting in pereboomgaarden ont-
staat namelijk vaak doordat oude haarden in de
desbetreffende boomgaard niet voldoende zijn
opgeruimd.

Bron: De Levende Natuur 91 (4) en Natuur en Milieu :
14 (7/8).

Nachtelijke aanvaringskansen voor vogels tegen windturbines, Oosterbierum

In de periode 1984-1990 werd bij het Friese
Oosterbierum een proefwindcentrale aangelegd.
Dit windpark bestaat uit achttien windturbines,
zeven windmeetmasten, een wegnennet en drie
gebouwen waaruit de controle en de bediening
van het park plaatsvinden. In dit park is in op-
dracht van de eigenaar van het windpark door
het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een onder-
zoek uitgevoerd naar de mogelijke hinder die vo-
gels van dit windpark zouden kunnen ondervin-
den. De kans dat vogels 's nachts tegen windtur-
bines botsen, wordt door velen als reëel ervaren.
De vindkansen van slachtoffers zijn maar klein
en de mogelijkheid bestond ook dat er maar wei-
nig vogels op de hoogte van de windturbines
vliegen. Om deze twee punten te onderzoeken
werd een deel van het onderzoek gericht op de
nachtelijke situatie. Hiervoor is mede gebruik ge-
maakt van nieuwe waarnemingstechnieken,
waardoor het voor het eerste mogelijk werd
nachtelijke vogeltrek in de luchtlagen grenzend
aan de aardoppervlakte (tot honder meter hoog-
te) en daarmee op windturbinehoogte te kwanti-
ficeren. Voorts konden gedetailleerde waarne-
mingen worden verricht aan het nachtelijke ge-
drag van vogels die een draaiende windturbine
naderen en eventueel passeren. De resultaten
wijzen er op dat gedurende bepaalde nachten

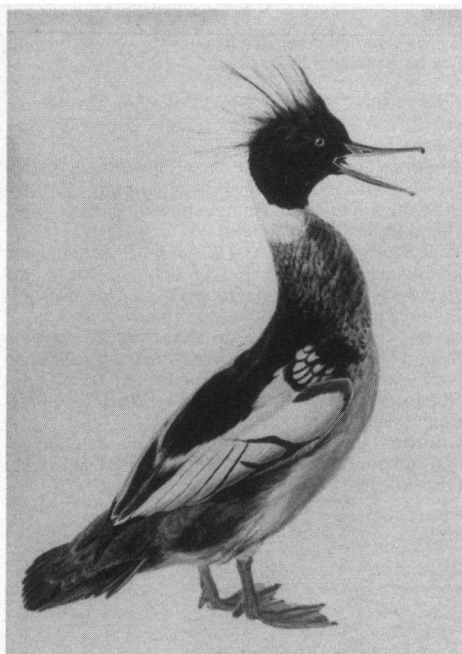
per herfst sprake is van redelijke aantallen op windturbinehoogte passerende vogels. Deze vogels zien 's nachts ook onder wat minder gunstige zichtomstandigheden de windturbines en weten deze over het algemeen te ontwijken. Verlichting van de winterturbines zou zelfs nadelig kunnen werken door de aantrekkende werking op vogels tijdens mistige en nevelige nachten, waardoor de botsingskans kan worden verhoogd. Het is voorts opmerkelijk dat een deel van de slachtoffers niet ontstond door directe botsing met een turbine, maar door de zogwerking achter de draaiende rotor. Dit trad vooral op bij vogels die een draaiende rotor met meewind naderden en zodoende na passage van het rotorvlak door de luchturbulenties werden verrast. De totale botsingskans is niet groot, maar wel van een dergelijke orde dat in gebieden met geconcentreerde nachtelijke vogeltrek bij plaatsing van veel windturbines met grote aantallen slachtoffers rekening moet worden gehouden.

J.E. Winkelman: Nachtelijke aanvaringskansen voor vogels in de Sep-proefwindcentrale te Oosterbierum (Fr.). 209 bladzijden, 17 bijlagen, 26 figuren, 20 tabellen, RIN-rapport 90/17 (1990). Uitg. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem. Prijs f 26,50. Verkrijgbaar door storting op postgirorekening 5 160 648 ten name van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum, onder vermelding van het rapportnummer.

Agenda 1991: Vleugels en vinnen

De uitgave van de Teyler Agenda is een initiatief van de Stichting Vrienden van Teylers Museum, die daarmee het veelzijdige van de collecties van het museum meer bekendheid wil geven. Voor de agenda 1991 is het thema 'Vleugels en Vinnen' gekozen. In 55 kleurenafbeeldingen, gekozen uit verschillende verzamelgebieden van het museum, treedt een bonte verscheidenheid aan vogels en vissen voor het voetlicht. In gelijke mate is geput uit de kunstverzamelingen en de natuurwetenschappelijke bibliotheek, die elk met een twintigtal bladen uit de periode van circa 1550 - 1950 zijn vertegenwoordigd. Het Paleontologisch-Mineralogisch Kabinet is met een tiental specimina aanwezig en enkele bijdragen uit het Munt- en Penningkabinet completeren het geheel: een gevarieerde staal van gevederde en geschubde elegantie en monsterlijkheid, rust en dreiging, verstildheid en dynamiek. Een staal ook van kleurenpracht en verrassende vormen, wel de voornaamste criteria bij de keuze en de samenstelling. Er zijn onder meer de volgende vogelafbeeldingen afgebeeld: Nimmerzatz (Johan Michiel van Oort 1867-1938), Wittborstzwaluw (uit R. Bowdler Sharpe & Claude W. Wyatt 1885-1894), Archeopteryx (145 miljoen jaar oude fossiel), schilderij van Christian Henning 1714-1822 (landweg met pluimvee), een zieke kraai (Jan Mankes 1889-1920), Harpij (uit Ulisse Aldrovandi 1522-1605), Oranje Rotshaan en Groenrossige IJsvogel (Aert Schouman 1710-1792), Trompetzwaan en Gewone Amerikaanse Zwaan (Robert Havell in Ornithological biography), Paradijsvogel (uit François Lavaillant 1753-1824), Putter (Jacobus van Looy 1855-1930), eenden van Willem Maris (1884-1910), Blauwvoorhoofd-klauwier Vireo (uit Philip Lutley Sclater & Osbert

Salvin 1869), titelplaat van het tweede deel van Cornelis Nozeman's Nederlandsche vogelen (1721-1786), duikers (uit Ulisse Aldrovandi 1522-1605), Kievit en Scholekster (René-Primivère Lesson 1794-1849), schilderij parklandschap met hoenders (Herman Renstenburgh 1667-1726), Kerkuil (uit George Dawson Rowley 1876), reiger en Spreeuw (Hendrik Hondius II naar Filippo Liagno 1587-1629), waterverf 'Drie veertjes' (Hendrik Gerrit ten Cate 1803-1856), Pauw (Sa-

Stephanus Hendrik Willem van Tright (1790-1840), Middelste Zaagbek, mannetje in prachtkleed. Potlood, penseel in waterverf.

Copyright Teylers Museum, Haarlem.

muel Joseph van Beek 1878-1957), struisvogelkop (Boudewina Rahusen 1895-1977), Witte Dodo (Pieter Holsteyn 1580-1662), versteende vogelnestjes met eierschaal (afkomstig uit de Andreasberg in het Harzgebergte), Westindisch Doornhoen en Gekufde IJsvogel (Aert Schouman 1710-1792), Toekan (uit François Lavaillant 1753-1824), Middelste Zaagbek, prachtkleed (Stephanus Hendrik Willem van Tright 1790-1840), Zeearend (uit Cornelis Nozeman 1721-1786), Meerkoeten (van Theodoor van Hooijtema 1863-1917), Motmot (uit O. des Murs 1849).

Teyler Agenda 1991. 53 kalenderbladen, één week per bladzijde met daarnaast 53 afbeeldingen, meer dan de helft in kleur, formaat 20 x 23 cm Prijs f 25,- (inclusief verzendkosten). Bestellingen opgeven aan Teylers Museum, mevrouw M.H.J. van Dorst, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem, 023 - 319 010.